

Formy działalności operacyjnej wywiadu cywilnego PRL. Instrukcja o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW z 1972 r.

Zainteresowania badawcze pracą operacyjną organów bezpieczeństwa Polski Ludowej koncentrowano dotąd na przedstawianiu metod pracy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego oraz Służby Bezpieczeństwa MSW na terenie kraju. Najpełniejszym dotychczas opracowaniem instrukcji operacyjnych jest zawierający 11 tych normatywów tom opracowany przez Tadeusza Ruzikowskiego¹. Poza tym opublikowano wcześniej pojedyncze instrukcje operacyjne MBP i SB oraz inne akty normatywne dotyczące działań operacyjnych pionu do walki z Kościołem (Departamentu IV MSW)², jak również Biura „B” MSW i Biura „T” MSW³. Również w rozważaniach metodologicznych związanych z tym zagadnieniem, w tym będącej najpełniejszą pracą na ten temat *Wokół teczek безпеeki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, nie natrafiamy na żaden ślad zagadnień związanych z pracą operacyjną wywiadu cywilnego⁴. Dotychczas jedynie Andrzej Paczkowski opublikował dokument *Terminologia wywiadowcza obowiązująca w pracy Departamentu I MSW*, który zamieścił w przytoczonym powyżej opracowaniu⁵. Niemniej skrypt ten, powstały zapewne w latach pięćdziesiątych, stanowi jedynie krótkie omówienie poszczególnych haseł w celach szkoleniowych, nie może więc być traktowany jako instrukcja o pracy operacyjnej. Powstało więc mylne założenie, iż metodologia pracy operacyjnej wywiadu była tożsama z ogólnymi zasadami tej pracy stosowanymi w pozostałych pionach UB/SB. Założenie to wynikało bezsprzecznie z trudności w uzyskaniu dostępu do normatywów wytworzonych

¹ *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989*, oprac. T. Ruzikowski, Warszawa 2004; H. Głębocki, „Biblia” Służby Bezpieczeństwa: *Instrukcja 006/70*, „Arcana” 2002, nr 4–5, s. 40–73; *Tajni współpracownicy. Dokumenty*, b.m.w., 1993.

² *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004.

³ H. Głębocki, „Biblia” Służby Bezpieczeństwa:..., s. 40–73; *Tajni współpracownicy...*, 1993; K. Rokicki, *Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji (Biura „B” MSW)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 2/4, s. 298–317; P. Gontarczyk, *Instrukcja pionu „T” MSW w sprawie zakładania podsłuchu pokojowego*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 2/4, s. 318–357.

⁴ *Wokół teczek bezpieczeństwa – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2006.

⁵ A. Paczkowski, *Bardzo krótki słownik wywiadu [w:] Wokół teczek bezpieczeństwa...*, s. 399–403.

tak przez wywiad cywilny⁶, jako zarządzenia dyrektora Departamentu VII MBP czy dyrektora Departamentu I MSW, jak i normatywów Ministra Spraw Wewnętrznych dotyczących pracy operacyjnej wywiadu. Opracowany w tym tekście dokument – Instrukcja o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW – wprowadzony Zarządzeniem nr 0041/72 Ministra Spraw Wewnętrznych z 6 maja 1972 r., należy do tej drugiej kategorii normatywów.

Zagadnienie pracy operacyjnej wywiadu cywilnego jest ważne także z innego powodu. To właśnie w materiałach Departamentu I MSW zachowały się dokumenty ukazujące działalność agenturalną takich osób jak ojciec Konrad Hejmo czy biskup Stanisław Wielgus⁷. Opinie na temat tych dokumentów powinny zatem uwzględniać także to zagadnienie.

Wywiad cywilny Polski Ludowej powstał równoległe z organami Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. W jego ramach zadanie to spełniał Wydział Wywiadu następnie Wydział II Samodzielny, a od 1947 r. Departament VII MBP. Działania operacyjne podejmowane przez wywiad w tym okresie opierały się na ramowych wytycznych zawartych w Instrukcji (tymczasowej) o pozyskaniu, pracy i ewidencji agenturalno-informacyjnej sieci⁸. Odnosił się do tego bezpośrednio rozdział II instrukcji „Dobór i werbowanie agentury do pracy wywiadowczej za granicą”, a pozostałe rozdziały miały zastosowanie odpowiednio. Instrukcja ta wymieniała trzy kategorie tajnych współpracowników: agentów, rezydentów i informatorów. W odniesieniu do agentury zagranicznej podkreślano, iż do pracy za granicą powinno się dobierać kandydatów znających język państwa, w którym mieli działać, ewentualnie mających bliską rodzinę i znajomości na tym terenie, znających miejscowości, w których mieli przebywać, obyczaje danego kraju, oraz mających rodzinę i utrzymujących związek z nią na terenie Polski. Podkreślano przy tym, że „takich agentów najlepiej werbować, podkreślając mocno uczucia patriotyczne”⁹.

Sporym postępem w stosunku do tego dokumentu była bardzo obszerna „Instrukcja nr 012/53 o pracy aparatu bezpieczeństwa z siecią agenturalną” wprowadzona rozkazem nr 025/53 MBP „o pracy aparatu bezpieczeństwa publicznego z siecią agenturalną”¹⁰. Niemniej przy całej swej obszerności i szczegółowości instrukcja ta nie zawierała już bezpośrednich odniesień do pracy operacyjnej wywiadu. Było to spowodowane specyfiką pracy wywiadowczej – w ciągu dziesięciu lat wypracowano metody pracy właściwe jedynie dla działań poza terytorium kraju. Wytyczne przywołanej instrukcji były jedynie podstawą do opracowania przed kierownictwo Departamentu VII MBP odrębnych, właściwych jedynie temu pionowi,

⁶ Wywiad cywilny jest określeniem umownym, stosowanym dla odróżnienia jednostek MBP oraz MSW prowadzących pracę operacyjną za granicą od Oddziału II/Zarządu II SG WP, określanego jako wywiad wojskowy. Inne określenie stosowane przed 1990 r. to wywiad polityczny. Jest to jednak termin nieściśły, gdyż wywiad polityczny stanowił obok wywiadu naukowo-technicznego, ekonomicznego (gospodarczego), kontrwywiadu zagranicznego i walki z „dywersją ideologiczną” jedno z zagadnień, którymi zajmował się Departament I MSW.

⁷ AIPN, 01285/3, Karta kieszeniowa „Jacket” nr 7207 (dot. bp. Stanisława Wielgusa); AIPN 2320/188, t. 1–3, Teczka pracy TW ps. „Dominik” i KO ps. „Hejnał” (dot. ojca Konrada Hejmy).

⁸ *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa...*, s. 23–28.

⁹ *Ibidem*, s. 24.

¹⁰ *Ibidem*, s. 29–46.

normatywów regulujących zakresy i metody pracy wywiadu. Praktyka ta została przejęta także przez kierownictwo Departamentu I MSW. Kolejne instrukcje o pracy operacyjnej SB, wydawane aż do 1972 r., odnosiły się jedynie w ogólnych zarysach do zadań realizowanych przez wywiad cywilny. Przykładem jest Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych nr 01021/60 z 2 lipca 1960 r. wprowadzające Instrukcję nr 03/60 „o podstawowych środkach i formach pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa”¹¹. Instrukcja ta wprowadzała nowe kategorie agentury: tajnych współpracowników oraz pomoc obywatelską. Natomiast w sferze spraw operacyjnych były to: sprawa rozpracowania operacyjnego, sprawa operacyjnego sprawdzenia, sprawa obserwacji operacyjnej oraz sprawa obiektowa. Natomiast Instrukcja nr 01/62 o „kategoriach spraw operacyjnych, dokumentacji operacyjnej i ewidencji operacyjnej w Samodzielnym Grupach Specjalnych Departamentu I KW/MO/MO”, wydana przez dyrektora Departamentu I MSW płk. Henryka Sokolaka 10 sierpnia 1962 r. i odwołująca się bezpośrednio do Instrukcji 01/62, zawierała odmienny katalog „zadań operacyjno-wywiadowczych”. Były to: sprawa rozpracowania operacyjnego, sprawa operacyjnego sprawdzenia, sprawa obiektowa, tajny współpracownik (agent), kontakt służbowo-informacyjny (KSI), lokale kontaktowe, mieszkania konspiracyjne i skrzynki kontaktowe¹². Były to kategorie uwzględniające zagadnienia pracy operacyjnej właściwe wywiadowi i przejmowały z ogólnych zasad pracy operacyjnej to, co było dla wywiadu przydatne. Warto zwrócić uwagę na konsekwentne używanie tradycyjnej nazwy – agent. Choć w SB zastąpiono ją określeniem tajny współpracownik, to wywiad nadal stosował dawną nazwę. Niezwykle ważną kategorią współpracy był kontakt służbowo-informacyjny. Było to nowe określenie na istniejącą co najmniej od połowy lat pięćdziesiątych w pracy komórek wywiadu kategorię – agent pomocniczy. Kategoria ta obejmowała osoby, które z racji pełnionych funkcji w instytucjach państwowych, placówkach naukowo-badawczych, zakładach produkcyjnych miały możliwości naprowadzeń na kandydatów do werbunku wśród obcokrajowców lub obywateli polskich, przeprowadzały rozmowy sondażowe z cudzoziemcami, przedstawiały wstępne oceny dotyczące zdobytych informacji o charakterze naukowo-technicznym, inspirowały wyjazdy stażystów i stypendystów do interesujących wywiad krajów kapitalistycznych i rozpracowywanych obiektów. Specyfiką tej kategorii było to, że nie wymagano od KSI pisemnego zobowiązania o współpracy, natomiast rejestrowano go w kartotece Wydziału „C”¹³. W uzasadnionych przypadkach KSI mógł być przekształcony w TW lub agenta.

Także sprawa operacyjnego sprawdzenia była kontynuacją wcześniej stosowanego określenia na tę kategorię – sprawa wstępna.

Nieco wcześniej, w sierpniu 1958 r., minister spraw wewnętrznych gen. Mieczysław Moczar, zarządzeniem nr 00173/58 w „sprawie pracy operacyjnej służby bezpieczeństwa

¹¹ *Ibidem*, s. 93–120.

¹² AIPN, 01738/21, O kategoriach spraw operacyjnych, dokumentacji operacyjnej i ewidencji operacyjnej w Samodzielnym Grupach Specjalnych Departamentu I KW/MO/M, k. 29–49.

¹³ AIPN Wr, 0014/3125, Akta KSI/TW „Mieczysław”; AIPN Wr, 0095/3023, Akta KSI „Dziekan”. Za zwrócenie uwagi na te akta dziękuję Sebastianowi Ligarskiemu.

za granicą (w krajach kapitalistycznych)”, unormował podstawowe zasady i cele prowadzenia tych zadań za granicą oraz współdziałania z innymi jednostkami SB. Niemniej zarządzenie to nie odnosiło się do metod i środków pracy operacyjnej¹⁴.

Dekada lat siedemdziesiątych to okres burzliwego rozwoju wywiadu cywilnego, odgrywającego coraz większą rolę w kształtowaniu polityki zagranicznej Polski, jak również mającego być jednym z głównych źródeł zdobywania technologii i informacji naukowo-technicznych mających zmodernizować gospodarkę kraju. Te zwiększone zadania przełożyły się także na metody pracy operacyjnej. To również czas najważniejszej kodyfikacji zagadnień dotyczących metodologii pracy operacyjnej, wynikającej z ponaddwudziesto- pięcioletnich doświadczeń UB/SB. Była nią wprowadzona Zarządzeniem nr 006/70 Ministra Spraw Wewnętrznych z 1 lutego 1970 r. „Instrukcja o pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych”¹⁵. Istotnym novum w tym obowiązującym aż do 1989 r. zarządzeniu było wyraźne podkreślenie w punkcie 2 paragrafu 1, iż „zadania i formy pracy Departamentu I oraz zasady, zakres i tryb współdziałania z tym Departamentem jednostek organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych określają odrębne przepisy”¹⁶. Po raz pierwszy więc uznano że specyfika pracy operacyjnej wywiadu wymaga całkowicie odrębnego unormowania. Pierwszym efektem tego podejścia było Zarządzenie nr 0045/70 Ministra Spraw Wewnętrznych z 17 maja 1970 r. „w sprawie zakresu pracy oraz regulaminu organizacyjnego Departamentu I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”¹⁷. Dokument ten, po raz pierwszy kompleksowo normujący zadania wywiadu cywilnego i jego organizację, nakazywał kierowanie się we współpracy i nadzorze nad sprawami operacyjnymi będącymi w zainteresowaniu wywiadu, a realizowanymi przez inne jednostki MSW, wytycznymi wynikającymi z Zarządzenia nr 006/70, bowiem wyraźnie podkreślał, iż „Departament I MSW jest jedyną jednostką w systemie służby bezpieczeństwa upoważnioną do organizowania wywiadu za granicą”¹⁸. Zapis ten zawarty w podpunkcie 2 punktu 2 paragrafu 2 Zarządzenia nr 0045/70 wyraźnie podkreśla, że Departament I MSW był jednostką Służby Bezpieczeństwa, a nie wydzielonym pionem w ramach MSW. Jest to ważne, gdyż wciąż można usłyszeć opinie, że nie była to część SB.

Niemniej w zakresie uregulowań dotyczących pracy operacyjnej dokument zawierał jedynie ogólne wytyczne. W ich myśl podstawowym środkiem działania operacyjnego miała być agentura w obiektach wywiadowczego rozpracowania Departamentu I MSW względnie mająca do nich bezpośredni dostęp. Wywiad mógł również korzystać w realizacji zadań z zagranicznych kontaktów informacyjnych oraz tajnych współpracowników i kontaktów pozyskanych spośród obywateli PRL.

¹⁴ AIPN, Gabinet Ministra, 6184, Zarządzenie nr 00173/58 Ministra Spraw Wewnętrznych z 8 sierpnia 1958 r. w sprawie pracy operacyjnej służby bezpieczeństwa za granicą (w krajach kapitalistycznych), k. 109–122.

¹⁵ *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa...*, s. 121–139.

¹⁶ *Ibidem*, s. 121.

¹⁷ AIPN, 01821/3, k. 300–305.

¹⁸ *Ibidem*, k. 301.

Kierując się wytycznymi Zarządzenia nr 006/70 z 1 lutego 1970 r., już kilka dni później – 23 lutego 1970 r., dyrektor Departamentu I MSW płk Mirosław Milewski wydał Zarządzenie nr 02/70, w którym „w związku z potrzebą opracowania instrukcji o pracy operacyjnej Departamentu I MSW”, powołał zespół mający skodyfikować i zawrzeć w jednym normatywie rangi zarządzenia ministra całość dotychczasowych doświadczeń wywiadu¹⁹. W skład zespołu weszło sześciu doświadczonych oficerów Departamentu I MSW, przewodniczącym został zastępca dyrektora Departamentu I MSW płk Eugeniusz Pękała²⁰, jego zastępcą był płk Waldemar Wawrzyniak²¹, starszy inspektor Kierownictwa Departamentu I MSW, natomiast członkami zespołu: płk Jan Słowikowski²², płk A. Kłos, płk Stanisław Kwieciński²³, ppłk Jan Tolsdorf²⁴. Zarządzenie dyrektora Departamentu I MSW zawierało również tezy, które miały zostać rozwinięte w projektowanej instrukcji.

Efektom pracy tego zespołu było wydane 6 maja 1972 r. Zarządzenie nr 0041/72 Ministra Spraw Wewnętrznych wprowadzające do użytku służbowego „Instrukcję o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW”²⁵. Instrukcja ta w sześciu rozdziałach podzielonych

¹⁹ AIPN, 01748/162, Zarządzenie nr 02/70 dyrektora Departamentu I MSW z dnia 24 II 1970 r., k. 5–15.

²⁰ Eugeniusz Pękała, ur. 1 I 1925 r., od czerwca 1944 do lutego 1945 r. w oddziale partyzanckim AL im. Ludwika Waryńskiego na Podhalu, od 5 II 1945 r. sekretarz Wydziału II WUBP w Krakowie, od 21 IV 1947 r. słuchacz Centralnej Szkoły Centrum Wyszkożenia MBP, od 1 VIII 1948 r. kierownik Sekcji I Wydziału Szkolenia WUBP w Krakowie, od 1 V 1950 r. z-ca naczelnika Wydziału I WUBP w Krakowie, od 1 V 1952 r. naczelnik Wydziału I WUBP w Krakowie, od 1 IV 1955 r. naczelnik Wydziału II WUdsBP w Krakowie, od 1 VII 1955 r. kierownik Sekcji w etacie 060/1 Departamentu I Komitetu ds. BP, kierownik rezydentury wywiadu w Berlinie, od 1 IV 1956 r. starszy oficer operacyjny w etacie 060/16 Departamentu I Komitetu ds. BP, od 28 XI 1956 r. starszy oficer operacyjny w etacie 060/1 Departamentu I Komitetu ds. BP, od 1 I 1957 r. starszy oficer operacyjny w etacie 060/14 Departamentu I MSW, od 1 VII 1958 r. starszy oficer operacyjny w etacie 060/18 Departamentu I MSW, kierownik rezydentury wywiadu w Bernie, od 1 XI 1960 r. z-ca naczelnika Wydziału III Departamentu I MSW, od 1 V 1961 r. z-ca naczelnika Wydziału V Departamentu I MSW, od 1 XI 1963 r. naczelnik Wydziału V Departamentu I MSW, od 15 II 1965 r. z-ca dyrektora Departamentu I MSW. Zwolniony ze służby 31 X 1975 r. Następnie w MSZ, od 1 IX 1975 od 15 X 1979 r. minister pełnomocny – szef Misji Wojskowej PRL w Berlinie Zachodnim. Później pracownik Działu Dokumentacji PAP.

²¹ Waldemar Wawrzyniak, w 1963 r. z-ca naczelnika Wydziału IX Departamentu I MSW, w 1977 r. naczelnik Wydziału II Departamentu I MSW, w 1978 r. naczelnik Wydziału XIV Departamentu I MSW.

²² Jan Słowikowski, ur. 19 VI 1927 r., od 18 XII 1947 r. rachmistrz WUBP w Rzeszowie, od 15 V 1953 r. kierownik Sekcji IV Wydziału I Departamentu VII MBP, w latach 1954–1958 rezydent w Tel Awiwie, krypt. „Sfinks”, od 10 I 1962 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu I MSW, od 1 VIII 1964 r. I sekretarz w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Nowym Jorku, kierownik rezydentury wywiadu w Nowym Jorku, od 1 I 1968 r. radca w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Nowym Jorku, kierownik rezydentury w Nowym Jorku, od 25 I 1971 r. dyrektor Departamentu I MSW. W 1975 r. mianowany na stopień generała brygady MO. Od 1 XII 1981 do 1 VI 1983 r. z-ca szefa Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW, następnie do 25 I 1985 r. ambasador PRL w Iranie, jednocześnie od 5 VII 1983 r. dyrektor w etacie 013/2 Departamentu I MSW.

²³ Stanisław Kwieciński, ur. 20 VIII 1922 r., od 1 I 1964 r. z-ca naczelnika Wydziału V Departamentu I MSW, w 1970 r. starszy inspektor Wydziału I Departamentu I MSW. W latach osiemdziesiątych napisał biografię Henryka Sokolaka, dyrektora Departamentu I MSW.

²⁴ Jan Tolsdorf, ur. 14 V 1925 r., ppłk, od 1964 do 1976 r. kierownik Samodzielnej Sekcji I Departamentu I MSW (Samodzielna Sekcja Ewidencji Operacyjnej).

²⁵ AIPN, 02447/3, Zarządzenie nr 0041/72 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 maja 1972 r., k. 77–112.

na piętnaście paragrafów regulowała najważniejsze aspekty pracy wywiadu, odpowiednio je definiowała i systematyzowała. Jej kompleksowość spowodowała, że obowiązywała do końca lat osiemdziesiątych. Niemniej wyłączono z niej zagadnienia zadań i form pracy pionu „N” (nielegalnego), które miały określić odrębne przepisy²⁶. Instrukcja definiowała kategorie osobowych źródeł informacji, były to: agent, jako najważniejsza forma i główne źródło zdobywania informacji; kontakt informacyjny (KI), będący osobą świadomie lub nieświadomie przekazującą informacje; oraz kontakt operacyjny (KO). Charakterystyczne, iż instrukcja zabraniała w zasadzie werbunku członków partii komunistycznych, dopuszczała natomiast werbunek agenta „pod obcą flagą”, czyli występowanie wobec kandydata na agenta pod przykryciem służb specjalnych obcego (w domyśle kapitalistycznego) państwa, organizacji politycznej lub gospodarczej²⁷. Różnice w stosunku do Zarządzenia nr 006/70 normującego zasady pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa MSW były widoczne zwłaszcza w katalogu spraw operacyjnych realizowanych przez wywiad. Uzupełnieniem Zarządzenia nr 0041/72 w zakresie pracy operacyjnej była wprowadzona Zarządzeniem nr 0026/73 Ministra Spraw Wewnętrznych z 19 marca 1973 r. „Instrukcja nr 001/73 o rodzajach spraw operacyjnych i dokumentacji operacyjnej w Departamencie I MSW”. Została ona z kolei zastąpiona Instrukcją nr 001/80 dyrektora Departamentu I MSW z 4 stycznia 1980 r. „o rodzajach spraw operacyjnych i dokumentacji operacyjnej w Departamencie I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”²⁸.

Tabela 1. Rodzaje agentury i spraw operacyjnych realizowanych przez SB i Departament I MSW.

Zarządzenie nr 006/70 Ministra Spraw Wewnętrznych z 1 lutego 1970 r. w sprawie pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych	Zarządzenie nr 0041/72 Ministra Spraw Wewnętrznych z 6 maja 1972 r. w sprawie pracy wywiadowczej Departamentu I MSW
Kategorie osobowych źródeł informacji	
tajny współpracownik (TW) kontakt służbowy (KS) kontakt operacyjny (KO) konsultant	agent kontakt informacyjny (KI) kontakt operacyjny (KO)
Rodzaje spraw operacyjnych	
sprawa operacyjnego sprawdzenia (SOS) sprawa operacyjnego rozpracowania (SOR) sprawa obiektowa (SO) kwestionariusze ewidencyjne (KO)	rozpracowanie operacyjne rozpracowanie obiektowe segregator materiałów wstępnych
Miejsca spotkań	
mieszkanie konspiracyjne (MK) lokal kontaktowy (LK)	lokal konspiracyjny punkt korespondencyjny

²⁶ AIPN, 02447/3, Zarządzenie nr 0041/72, par. 3, k. 112.

²⁷ Taką metodę zastosowano m.in. przy współpracy z o. Hejną w Watykanie, gdzie funkcjonariusz Departamentu I MSW podawał się za osobą związaną z zachodnioniemieckim wywiadem – BND.

²⁸ AIPN, 02447/19, Instrukcja nr 001/80 dyrektora Departamentu I MSW z 4 stycznia 1980 r. o rodzajach spraw operacyjnych i dokumentacji operacyjnej w Departamencie I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, b.p.

Instrukcja nr 001/80 szczegółowo omawiała poszczególne rodzaje spraw operacyjnych i dzieliła je na:

- rozpracowanie operacyjne (teczka personalna agenta);
- rozpracowanie obiektowe (podteczka rozpracowania obiektowego);
- teczka kontaktu operacyjnego;
- teczka kontaktu informacyjnego;
- teczka lokalu konspiracyjnego, punktu korespondencyjnego lub mieszkania konspiracyjnego;
- segregator materiałów wstępnych.

Ten dualizm określeń nomenklatury operacyjnej wynikała ze specyfiki wywiadu. Teczke rozpracowania operacyjnego zakończoną pozyskaniem rozpracowywanej osoby przekształcano w teczkę personalną agenta. Charakterystyczne, iż nie wymagało to oddzielnego rejestrowania w ewidencji operacyjnej. Integralną część teczki personalnej (w przeciwieństwie do zasad obowiązujących w SB) stanowiła teczka pracy agenta. Była to zmiana wprowadzona w 1980 r. Dotychczas bowiem, tak w „Instrukcji o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW”, jak i w „Instrukcji nr 001/73 o rodzajach spraw operacyjnych...”, teczka pracy agenta stanowiła odrębną kategorię spraw operacyjnych. W przypadku przejęcia agenta z innej jednostki organizacyjnej MSW funkcjonariusz Departamentu I MSW przejmujący agenta zakładał w oparciu o jego dotychczasową teczkę personalną i teczkę pracy – nową teczkę personalną (teczkę rozpracowania operacyjnego) i teczkę pracy według zasad obowiązujących w Departamencie I MSW. Niewykorzystaną część przejętych akt agenta przekazywano do Archiwum Biura „C” MSW, zastrzegając udzielanie wszelkich informacji innym jednostkom MSW. Po zakończeniu współpracy obie teczki – pracy i personalna, były składane w archiwum Departamentu I MSW. Rolę tę pełnił Zespół Ewidencji Operacyjnej Wydziału XVIII. Rejestrował on sprawy operacyjne i dokumentację operacyjną oraz prowadził ewidencję operacyjną i archiwum akt operacyjnych²⁹. Teczki rozpracowania obiektowego mogły dzielić się natomiast w przypadkach uzasadnionych potrzebami operacyjnymi na podteczki rozpracowań obiektowych. Instrukcja z 1980 r. wprowadziła również nową w wywiadzie kategorię sprawy operacyjnej – mieszkanie konspiracyjne.

Publikowane Zarządzenie nr 0041/72 Ministra Spraw Wewnętrznych z 6 maja 1972 r., wprowadzające do użytku służbowego „Instrukcję o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW”, znajduje się w archiwum IPN.

²⁹ AIPN, 02447/19, Instrukcja nr 001/80..., par. 1, pkt 1.

Nr 1

1972 maj 6, Warszawa – Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie pracy wywiadowczej Departamentu I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

**Zarządzenie nr 0041/72
Ministra Spraw Wewnętrznych
z dnia 6 maja 1972 roku**

W sprawie pracy wywiadowczej Departamentu I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

W celu dostosowania zasad i form pracy wywiadowczej Departamentu I MSW do jego aktualnych zadań zarządza się co następuje:

§ 1

Wprowadza się do użytku publicznego instrukcję o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW, zwaną dalej instrukcją, stanowiącą załącznik do niniejszego zarządzenia.

§ 2

Za prawidłową realizację ustalonych w instrukcji zadań i zasad pracy operacyjnej odpowiedzialny jest Dyrektor Departamentu I MSW.

§ 3

Zadania i formy pracy pionu „N” (nielegalnego) określą odrębne przepisy¹.

§ 4

Traci moc Zarządzenie nr 00173/58 z dnia 8 sierpnia 1958 r. w sprawie pracy operacyjnej służby bezpieczeństwa za granicą (w krajach kapitalistycznych)².

§ 5

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Minister
W[iesław] Ociepka

Źródło: AIPN BU, 02447/3, k. 77–112, oryginał, mps.

¹ Pion „N” (nielegalny) stanowił szczególnie zakonspirowaną formę działalności Departamentu I MSW. Jego zadania były realizowane przez agenturę i oficerów pod przykryciem działających bez kontaktów z oficjalnymi rezydenturami umiejscowionymi przy placówkach dyplomatycznych PRL. Nie odnaleziono dotychczas normatywów regulujących tę formę działalności.

² Zob. AIPN BU, 6184, Gabinet Ministra, k. 109–122.

Nr 2

1972 maj 6, Warszawa – Instrukcja o pracy wywiadowczej Departamentu I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

Załącznik

Do Zarządzenia nr 0041/72

Ministra Spraw Wewnętrznych

z dnia 6 maja 1972 r.

**Instrukcja
O pracy wywiadowczej Departamentu I MSW**

Cechą charakterystyczną obecnego układu sił politycznych w świecie jest konfrontacja między systemem socjalistycznym a kapitalistycznym. Walka między socjalizmem a kapitalizmem przebiega w sferze współzawodnictwa politycznego, ideologicznego, wojskowego i ekonomiczno-społecznego. W działalności państw kapitalistycznych p-ko PRL i innym krajom socjalistycznym aktywnie uczestniczą ich organizacje wywiadowcze. Współdziałają one ściśle między sobą, koordynują swoje przedsięwzięcia wywiadowcze, inspirują i kierują działalnością licznych ośrodków wojny psychologicznej i dywersji ideologiczno-politycznej.

Współczesny wywiad stał się istotnym czynnikiem polityki państwowej. Jego dane wpływają na podejmowanie decyzji w różnych sferach działalności państwowej. Wywiad wykorzystywany jest również do realizacji zadań związanych z wykonywaniem decyzji Kierownictwa, pozostających poza zasięgiem tradycyjnych instrumentów politycznych i poza możliwościami otwartej ingerencji w sprawy innych państw.

W tej walce dwóch systemów aktywnie uczestniczy również Polska wraz z innymi krajami socjalistycznymi.

Powoduje to konieczność podejmowania w działalności naszego państwa odpowiednich przedsięwzięć zmierzających do ochrony i zabezpieczenia dalszego wszechstronnego rozwoju Polski socjalistycznej oraz zabezpieczenia interesów wspólnoty socjalistycznej.

Określa to również rolę wywiadu w strukturze naszego państwa w zakresie zdobywania na użytek Kierownictwa tajnych dokumentów i wiarygodnych informacji o planach i zamierzeniach przeciwnika oraz w zakresie ochrony kraju przed wrogą działalnością z zewnątrz.

Zadania resortu spraw wewnętrznych w zakresie ochrony i zabezpieczenia kraju przed wrogą działalnością określa Zarządzenie nr 006/70 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 lutego 1970 r. „W sprawie pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych”¹.

¹ Zarządzenie to zostało opublikowane m.in. w *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989*, oprac. T. Ruzikowski, Warszawa 2004, s. 121–139.

Zadania wynikające z Zarządzenia 006/70 dla Departamentu I zostały określone Zarządzeniem nr 0045/70 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 17 V 1970 r. „W sprawie zakresu pracy oraz regulaminu organizacyjnego Departamentu I MSW”².

Zarządzenie powyższe nakłada na Departament I obowiązek organizowania i prowadzenia wywiadu za granicą.

Skuteczne prowadzenie działalności wywiadowczej wymaga optymalnego wykorzystania wszystkich środków i możliwości całego resortu spraw wewnętrznych, oraz systematycznego doskonalenia form i metod działania wywiadu.

Wynika stąd potrzeba uogólnienia dotychczasowych doświadczeń oraz wypracowania na tej podstawie nowych zasad i form pracy organizacyjnej.

Rozdział I **Cele i zadania wywiadu**

§ 1

Celem prowadzonej przez Departament I działalności wywiadowczej jest:

1. Zdobywanie i dostarczanie Kierownictwu partyjnemu tajnych dokumentów i informacji o planach i zamiarach obcych rządów, ośrodków politycznych, ekonomicznych i dywersji ideologicznej głównych krajów kapitalistycznych – istotnych dla interesów PRL – bądź innych krajów wspólnoty socjalistycznej.
Proponowanie podejmowania na tej podstawie określonych rozwiązań.
2. Zdobywanie i dostarczanie Kierownictwu tajnych dokumentów i wyprzedzających informacji dotyczących politycznych, militarnych i ekonomicznych planów i zamierzeń państw głównych przeciwników wobec PRL i innych krajów Układu Warszawskiego.
3. Kształtowanie poza granicami PRL dogodnej dla interesów kraju sytuacji politycznej i ekonomicznej. Paraliżowanie i zwalczanie działalności obcych służb specjalnych i ośrodków dywersji, skierowanej przeciwko Polsce bądź innym krajom Układu Warszawskiego.

§ 2

Departament I MSW, koncentrując swą działalność wywiadowczą na wyselekcjonowanych obiektach i zagadnieniach głównych krajów kapitalistycznych, realizuje następujące zadania:

1. Organizuje i prowadzi wywiad polityczny

Zdobywa na użytek Kierownictwa tajne dokumenty i informacje posiadające istotne znaczenie dla dalszego rozwoju PRL lub innych krajów socjalistycznych.

² Zob. AIPN BU, 018821/3, k. 300–305. Zarządzenie to było zmieniane zarządzeniami nr 0055/73 MSW z 28 V 1973 r. oraz nr 0068/72 MSW z 10 VII 1972 r.

Dokumenty

Zdobywa tajne dokumenty i wyprzedzające informacje ujawniające plany, zamierzenia i projektowane przedsięwzięcia wobec PRL i innych krajów socjalistycznych oraz wskazuje na poczynania tych państw stanowiące zagrożenie powszechnego pokoju.

2. Organizuje i prowadzi wywiad ekonomiczny i naukowo-techniczny

Zdobywa tajne dokumenty i informacje o najnowszych osiągnięciach naukowo-technicznych i wynikach badań ekonomicznych w przodujących ośrodkach przemysłowych. Realizuje zadania na zlecenie poszczególnych resortów gospodarczych.

Zdobywa tajne dokumenty i informacje o planach i zamierzeniach wrogich ośrodków w dziedzinie dywersji ekonomicznej.

3. Prowadzi rozpracowania ośrodków dywersji ideologicznej i politycznej

Zdobywa tajne dokumenty i wyprzedzające informacje o planach, zamierzeniach i projektowanych przedsięwzięciach tych ośrodków i osób aktywnie zaangażowanych we wrogą działalność przeciwko PRL bądź jej sojusznikom³.

4. Prowadzi rozpracowanie służb specjalnych przeciwnika w celu ujawniania i skutecznego paraliżowania ich działalności wymierzonej przeciwko PRL bądź jej sojusznikom.

Organizuje kontrwywiadowczą ochronę zagranicznych placówek PRL oraz zabezpiecza operacyjnie przebywających czasowo za granicą obywateli PRL.

5. Organizuje i przeprowadza poza granicami kraju odpowiednie przedsięwzięcia operacyjne wpływające na korzystne dla interesów Polski rozstrzygnięcia określonych sytuacji za granicą. W procesie tym stosuje inspirację i dezinformację przeciwnika.

Na zlecenie Kierownictwa podejmuje poza granicami kraju przedsięwzięcia o charakterze specjalnym. Realizuje zadania na potrzeby innych służb resortu spraw wewnętrznych.

6. Gromadzi, weryfikuje i opracowuje dla Kierownictwa informacje wywiadowcze. Na zlecenie Kierownictwa przygotowuje analizy i opracowania prognostyczne.

Departament I realizuje powyższe zadania, zabezpiecza organizacyjnie warunki ciągłego prowadzenia działalności wywiadowczej zarówno w sytuacji pokojowej, zagrożenia zewnętrznego, jak i konfliktu zbrojnego.

³ Zarządzeniem wewnętrznym nr 006/80 dyrektora Departamentu I MSW z 10 października 1980 r. „W sprawie koordynacji i koncentracji działań operacyjnych Departamentu I MSW w zakresie zwalczania antysocjalistycznych ośrodków dywersji ideologicznej za granicą oraz ich związków z krajem”, ustalono, iż wiodącym i koordynującym całokształt tej działalności jest Wydział XI Departamentu I MSW (AIPN BU, 0244/21, k. 2–3).

Rozdział II Środki i metody działalności wywiadowczej

§ 3 Środki działania wywiadu

1. Agentura

W pracy Departamentu I agentura jest głównym źródłem zdobywania tajnych dokumentów i informacji z rozpracowywanych obiektów oraz podstawowym instrumentem realizacji zadań wywiadowczych.

Zasadniczą rolę w procesie pozyskiwania źródeł wywiadowczych spełnia umiejętność trafnego typowania, należytego opracowania, skutecznego pozyskiwania oraz optymalnego wykorzystywania ich możliwości. Realizując wyznaczone zadania, Departament I planowo pozyskuje agenturę w rozpracowywanych obiektach przez werbunek lub wprowadzenie.

Agentem jest obywatel obcego państwa, bezpieczeństwa lub – w określonych przypadkach – obywatel polski stale zamieszkały za granicą, posiada potwierdzone możliwości wywiadowcze, pozyskany do współpracy w sposób zapewniający jej konspirację i który świadomie wykonuje zlecone mu zadania.

Warunkiem zakwalifikowania osoby związanej z wywiadem jako agenta jest:

- a) jej zgoda i pełna świadomość współpracy z wywiadem oraz podporządkowanie się dyspozycjom wywiadu w przedmiocie postępowania i realizacji zadań;
- b) przekazanie przez nią dokumentów lub informacji posiadających jednoznaczną wartość wywiadowczą bądź;
- c) realizowanie innych zadań wywiadowczych lub posiadanie perspektywicznych możliwości pracy dla wywiadu programowanych w zatwierdzonych założeniach wykorzystania agenta.

2. W zespole osobowych środków Departament I korzysta z innych współpracowników, stanowiących istotne uzupełnienie agenturalnych źródeł informacji. W zależności od charakteru, zakresu i rodzaju realizowanych przy ich pomocy zadań wywiadowczych, dzielimy je na:

- kontakty informacyjne;
- kontakty operacyjne.

2.1. Kontakty informacyjne

Kontaktem informacyjnym jest obywatel obcego państwa, bezpieczeństwa lub obywatel polski stale zamieszkały poza granicami PRL, który w ramach ułożonych stosunków świadomie lub nieświadomie przekazuje dokumenty lub informacje z zakresu bezpośrednich zainteresowań wywiadowczych Departamentu I.

Cechami odróżniającymi kontakt informacyjny od agenta są:

Dokumenty

- brak świadomie wyrażonej zgody na współpracę z wywiadem i podporządkowania się jego dyspozycjom;
- wykorzystywanie kontaktu nie wpływa na ułożenie stosunków formalnych z wywiadem, lecz uwarunkowane jest ułożeniem stosunków osobistych z pracownikiem lub instytucją polską za granicą;
- brak cech świadomej tajności utrzymywanego kontaktu;
- ograniczone tematycznie lub czasowo możliwości informacyjne kontaktu;
- występowanie innych elementów wykluczających możliwość pozyskania określonej osoby do współpracy w charakterze agenta.

2.2. Kontakty operacyjne

Kontaktem operacyjnym jest osoba posiadająca obywatelstwo PRL, stale zamieszkała w kraju, celowo pozyskana do współpracy z Departamentem I, która świadomie i w sposób tajny wykonuje zadania wywiadowcze w kraju lub za granicą.

Kontakty operacyjne są pozyskiwane w zasadzie na płaszczyźnie patriotycznej i rekrutują się spośród osób posiadających ustalone lub potencjalne możliwości pracy wywiadowczej z tytułu zajmowanych stanowisk służbowych, wyjazdów na stypendia lub delegacji służbowych do placówek zagranicznych PRL, bądź wyjazdów na stypendia, staże naukowe lub praktyki zagraniczne.

W pracy wywiadowczej Departamentu I kontakty operacyjne są szeroko wykorzystywane, szczególnie w zakresie:

- zdobywania dokumentów i informacji odpowiadających zainteresowaniom wywiadu;
- naprowadzeń na potencjalnych kandydatów do werbunku;
- zdobywania informacji o działalności politycznej gospodarczej skierowanej przeciwko PRL;
- zabezpieczenia przed wrogią działalnością wymierzoną przeciwko obywatelom i placówkom PRL za granicą;
- innych świadczeń na rzecz wywiadu, w tym współdziałanie w tworzeniu sprzętu, metod i technologii wywiadowczej techniki operacyjnej.

2.3. Ważnym czynnikiem w procesie organizowania pracy wywiadowczej są kontakty służbowe utrzymywane z odpowiednimi osobami z aparatu państwowego i gospodarczego. Utrzymywanie kontaktów służbowych winno sprzyjać tworzeniu dogodnych dla wywiadu sytuacji operacyjnych tak w kraju, jak i za granicą oraz być pomocnym w realizacji poszczególnych rodzajów zadań wywiadowczych.

W zakresie zadań i przedsięwzięć o charakterze specjalnym, zwłaszcza w okresie zagrożenia bądź konfliktu zbrojnego, wywiad organizuje grupy dywersyjne, korzystając ponadto z innych niż wymienionych w § 3 kategorii osób. Zakres i sposób wykorzystania tych osób określają każdorazowo odrębne dokumenty.

W uzasadnionych operacyjnie sytuacjach Departament I korzysta w swej pracy z pomocy członków PZPR.

3. Wywiadowcza technika operacyjna

Wywiadowcza technika operacyjna obejmuje szeroki zespół nowoczesnych i stale doskonalonych aparatów, urządzeń i środków, zastosowanie których umożliwia bezosobowe zdobywanie informacji, bezpieczną łączność, przygotowanie i użytkowanie dokumentów legalizacyjnych, dokumentowanie faktów oraz zdarzeń interesujących wywiad.

Ma ona za zadanie wspomagać i ułatwiać skuteczne prowadzenie działań operacyjno-wywiadowczych.

§ 4

Metody działania wywiadu

Praca wywiadowcza stanowi proces aktywnego, celowego i planowego rozpracowywania wybranych obiektów i zagadnień wywiadowczego zainteresowania.

Polega ona na doborze i zastosowaniu właściwych środków i metod pracy operacyjnej, gwarantujących osiągnięcie zamierzonych celów i prowadzona jest:

- **metodą agenturalną** przy wykorzystaniu agentów, kontaktów informacyjnych, kontaktów operacyjnych i kontaktów służbowych.
- **metodą pozaagenturalną** polegającą na wykorzystaniu innych źródeł informacji, dokumentów i wywiadowczej techniki operacyjnej;
- **drogą przedsięwzięć inspiracyjno-dezinformacyjnych i działań specjalnych** realizowanych przy wykorzystaniu środków agenturalnych i pozaagenturalnych.

1. Metoda agenturalna

Metoda agenturalna jest podstawową metodą pracy wywiadu. Stanowi ona o istocie działalności wywiadowczej i jej wynikach.

Metoda agenturalna polega na: doborze, opracowaniu, werbowaniu, a następnie optymalnym wykorzystaniu agentury jako podstawowego źródła tajnej informacji wywiadowczej z rozpracowywanych obiektów i zagadnień oraz podstawowego instrumentu realizacji innych zadań wywiadowczych.

1.1. Dobór kandydata do werbunku na agenta

Dobór kandydatów do werbunku odbywa się w oparciu o **naprowadzenia**, które stanowią zespół informacji o osobach będących w zasięgu zainteresowań wywiadu.

Systematyczny dobór kandydatów do werbunku jest jednym z najistotniejszych elementów całego procesu pracy wywiadowczej. Celowy dobór kandydata wynika z analizy istniejących zadań wywiadowczych. Winien się on odbywać wg kryteriów uwzględniających całokształt obiektywnych, aktualnych lub perspektywicznych możliwości kandydata oraz okoliczności umożliwiających wstępne ustalenie realności jego werbunku.

W działalności wywiadowczej jako agentów nie wykorzystuje się członków partii komunistycznych.

1.2. Opracowanie kandydata do werbunku

Po dokonaniu doboru kandydata do werbunku podejmuje się szereg czynności operacyjnych zwanych opracowaniem kandydata.

Opracowanie kandydata zmierza do:

- zebrania szczegółowych danych pozwalających na opracowanie operacyjnej charakterystyki kandydata;
- ukształtowania podstawy werbunku;
- określenia metody werbunku [i] okoliczności istotnych dla jego realizacji;
- wytypowania werbownika oraz przygotowania niezbędnej dokumentacji dla dokonania werbunku.

1.3. Werbunek agenta i jego podstawy

Werbunek jest procesem tajnego pozyskiwania wytypowanej osoby do świadomej współpracy z wywiadem.

Podstawę werbunku stanowią – zarówno rzeczywiste, jak i celowo stworzone lub rozbudowane przez wywiad – fakty, poglądy, motywy, pobudki i interesy, które mogą być wykorzystane jako okoliczności uzyskania zgody osoby werbowanej na podjęcie współpracy z wywiadem.

Podstawę werbunku mogą stanowić:

- **przekonania ideowo-polityczne**, oznaczające zbieżność lub bliskość poglądów ideowych lub politycznych kandydata do werbunku z założeniami ustroju socjalizmu, bądź też wykorzystanie jego antyimperialistycznej postawy;
- **patriotyzm**, oznaczający uczuciowe przywiązanie kandydata do Polski, dumę z jej osiągnięć oraz chęć obrony żywotnych interesów Polski, nawet przy założeniu niecałkowitej afirmacji założeń ustrojowo-społecznych PRL przez kandydata;
- **maturalne lub inne zainteresowania**, oznacza skłonność kandydata do wykonywania zadań wywiadowczych za wynagrodzeniem finansowym, wynagrodzeniem w naturze, bądź też innego rodzaju przysługi zaspokajającej interesy bądź dążenia kandydata;
- **maturaly kompromitujące**, oznaczające udokumentowane fakty lub okoliczności, ujawnienie których mogłoby narazić kandydata na utratę wolności, w istotny sposób zagrozić jego dotychczasowej opinii, stanowisku, pozycji zawodowej czy społecznej, źródłu dochodów, bądź też zaszkodzić jego innym interesom.

1.4. Metody werbunku kandydata

Pozyskanie opracowanej osoby dla wywiadu jest najważniejszym aktem procesu werbunkowego.

Metoda i sposób werbunku winny być przygotowane ze szczególną starannością i zapewniać jego powodzenie, jak i przewidywać możliwość wycofania się ze sprawy w przypadku niedojścia werbunku do skutku.

Werbunek opracowywanej osoby może być aktem jednorazowym lub procesem rozłożonym w czasie. W pracy wywiadowczej występują następujące metody werbunku:

- **metoda werbunku bezpośredniego**, polegająca na dokonaniu werbunku agenta w toku odpowiednio przygotowanej jednej rozmowy;
- **metoda stopniowego pozyskiwania**, polegająca na realizowaniu werbunku etapami. Werbujący, występujący pod odpowiednio dobranym przykryciem lub legendą, stopniowo oddziałuje na kandydata planowo, wciągając go do świadomego wykonania zadań wywiadowczych.

1.5. Werbunek „pod obcą flagą”

Jest stosowany wobec osób, które posiadają istotne możliwości wywiadowcze, lecz ze względu na swe przekonania polityczne, interesy lub z innych powodów nie zgodziłyby się pracować na rzecz wywiadu socjalistycznego. Przy wykorzystaniu metody werbunku „pod obcą flagą” werbownik występuje wobec osoby werbowanej i pozyskuje ją do współpracy pod przykryciem lub w imieniu obcego państwa, organizacji politycznej lub gospodarczej.

1.6. Podstawowe zasady pracy z agentem

Zapewnienie efektywnej współpracy z agentem uwarunkowane jest właściwą postawą oficera wywiadu kierującego pracą agenta, przestrzeganiem zasad moralno-etycznych oraz prawidłowym ułożeniem stosunków współpracy. W szczególności oficer wywiadu nie może osiągać żadnych korzyści materialnych lub innych z tytułu współpracy z określonym agentem.

Podstawowymi zasadami w pracy z agentem są:

- wszechstronne wykorzystanie jego możliwości wywiadowczych zarówno w zakresie informacyjnym, jak i w procesie przygotowania nowych źródeł informacji wywiadowczych;
- umacnianie jego więzi z wywiadem drogą wychowywania i oddziaływania ideowo-politycznego, moralnego i materialnego;
- właściwe kierowanie jego postępowaniem i działalnością;
- sprawna organizacja pracy i łączności gwarantująca pełną konspirację i ciągłość pracy agenta zarówno w warunkach pokojowych, jak i w sytuacji konfliktu zbrojnego;
- stosowanie odpowiednich metod kontroli pracy i lojalności agenta;
- udzielenie niezbędnej pomocy agentowi lub jego rodzinie w sytuacji dekonspiracyjnej, zagrożenia bezpieczeństwa lub aresztowania agenta.

1.7. Zasady finansowania i wynagradzania agentury

Finansowanie i wynagradzanie jest jednym z ważnych elementów wiązania, wychowywania i rozszerzania możliwości wywiadowczych agenta.

Podstawowym kryterium ustalania wysokości wynagrodzenia agenta jest ocena wartości i przydatności dostarczanych przez niego materiałów oraz usług świadczonych na rzecz wywiadu.

Za dostarczane tajne dokumenty i materiały oraz inne usługi świadczone na rzecz wywiadu agent może być wynagradzany w postaci:

Dokumenty

- opłat jednorazowych za dostarczony materiał;
- opłat okresowych;
- prezentów i upominków;
- innych rodzajów świadczeń.

Inne formy finansowania agencji mogą mieć postać dotacji obliczonych na osiągnięcie przez agenta lepszych pozycji (zawodowych, politycznych, społecznych itp.) gwarantujących powiększenie jego możliwości wywiadowczych.

Za wybitne zasługi i lojalną współpracę agentowi mogą być nadawane polskie odznaczenia państwowe.

Szczegółowe zasady gospodarki funduszem operacyjnym Departamentu I określa Instrukcja Ministra Spraw Wewnętrznych⁴.

1.8. Podejmowanie decyzji w sprawie pozyskiwania osobowych źródeł informacji

Decyzje w sprawach pozyskiwania źródeł informacji podejmuje przełożeni odpowiedzialni szczebli w oparciu o udokumentowane wnioski.

- Raport o zgodę na dokonanie werbunku agenta oraz raport z przeprowadzonego werbunku zatwierdza Dyrektor Departamentu I lub jego zastępca. W wyjątkowych, niepowtarzalnych i operacyjnie uzasadnionych przypadkach decyzję w sprawie dokonania werbunku agenta za granicą podejmuje rezydent Departamentu I, w kraju – naczelnik zainteresowanego wydziału.
- Raport o pozyskaniu kontaktu informacyjnego oraz kontaktu operacyjnego zatwierdza naczelnik zainteresowanego wydziału.
- Utrzymywanie kontaktu służbowego wymaga akceptacji przełożonego.

2. Metoda pozaagenturalna

Metoda pozaagenturalna jest zespołem działań o charakterze operacyjno-technicznym wspomagającym i uzupełniającym pracę agenturalną.

Polega ona na stałym wykorzystywaniu wszelkich dostępnych pozaagenturalnych źródeł i możliwości w zakresie zdobywania dokumentów, informacji bądź innych danych interesujących wywiad.

Źródłami takimi mogą być:

- kontakty oficjalne, prywatno-towarzyskie i przypadkowe;

⁴ Było to Zarządzenie nr 0093/68 MSW z 1 X 1968 r. „w sprawie gospodarki funduszem operacyjnym Departamentu I MSW”, zmienione Zarządzeniem nr 0030/89 MSW z 19 IV 1989 r. „w sprawie gospodarowania funduszem operacyjnym w Departamencie I MSW” (AIPN BU, 02408/13, k. 112–136). Za gospodarkę finansową Departamentu I MSW odpowiadał Wydział XIX, za zaopatrzenie w sprzęt i materiały techniki operacyjnej odpowiadał Wydział XV. Zagadnienia związane z funkcjonowaniem wywiadu naukowo-technicznego realizowano na podstawie Instrukcji nr 01/86 Dyrektora Departamentu I MSW z 21 II 1986 r. „w sprawie ewidencji, księgowości i rozliczania wydatków związanych z finansowaniem niektórych zadań realizowanych przez wywiad naukowo-techniczny”, także tu nadzór nad wydatkami sprawował Wydział XIX (AIPN BU, 02177/1, k. 378–380).

- źródła drukowane: prasa, publikacje i biuletyny specjalistyczne, oficjalne wydawnictwa rządowe, informatory biograficzne, przewodniki, mapy, ulotki, rysunki techniczne itp.;
- audycje radiowe i telewizyjne, fotografie, taśmy magnetofonowe bądź magnetowidu;
- próbki i wzory produktów, maszyn bądź urządzeń;
- obserwacja terenu, obiektów i osób;
- wywiad – ustalenie;
- wyniki z przesłuchań osób podejrzanych, cudzoziemców, jeńców, więźniów, uciekinierów itp.;
- rozmowy z obywatelami PRL wyjeżdżającymi za granicę i powracającymi z krajów kapitalistycznych wywiadowczego zainteresowania;
- zespół środków wywiadowczej techniki operacyjnej: tajna fotografia, legalizacja, podsłuch z dużych odległości, nasłuchy radiowe, aparatura fotoelektroniczna;
- inne środki techniczno-operacyjne: podsłuch pokojowy, podsłuch telefoniczny, podgląd, dokumentacja fotograficzna, kontrola korespondencji i przesyłek, deszyfraz, rewizje graniczne, tajne przeszukania itp.

3. Przedsięwzięcia inspiracyjno-dezinformacyjne i działania specjalne

Realizowanie przedsięwzięć inspiracyjno-dezinformacyjnych i podejmowanie działań specjalnych w stosunku do wytypowanych osób, obiektów, planów i zamiarów przeciwnika jest ważną, integralną częścią pracy wywiadowczej.

Przedsięwzięcia te polegają na użyciu odpowiednio dobranej agentury i innych osób pozyskanych w tym celu z wykorzystaniem rozwiązań techniczno-operacyjnych i zmierzają do:

- oddziaływania przy pomocy odpowiednio dobranego zespołu środków, sposobów i metod na różne dziedziny życia politycznego, ekonomicznego i społecznego w krajach kapitalistycznych, w kierunku zgodnym z interesami PRL i wspólnoty socjalistycznej;
- demaskowania i torpedowania planów państw imperialistycznych w dziedzinie politycznej, ekonomicznej i wojskowej;
- paraliżowania i osłabiania działalności ośrodków antykomunistycznej dywersji i wojny psychologicznej;
- kompromitowania określonych partii, stronnictw, grup politycznych, służb specjalnych, organizacji i instytucji oraz ich przywódców i działaczy prowadzących antypokojową i wrogą działalność;
- dezinformowania przeciwnika i prowadzenia dywersji wobec określonych osób, grup, ośrodków i organizacji będących na usługach wroga;
- wykonywania innych czynności specjalnych na zlecenie Kierownictwa.

W okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie konfliktu zbrojnego zadania specjalne wykonywane są przy użyciu specjalnych grup operacyjno-dywersyjnych.

Decyzję w sprawie przeprowadzenia określonej operacji lub przedsięwzięcia podejmuje Dyrektor Departamentu I lub jego zastępca.

4. W całokształcie swej działalności wywiad szeroko stosuje legendowanie operacyjne, którego celem jest maskowanie działalności wywiadowczej jako całości, jak też poszczególnych przedsięwzięć operacyjnych.

Legendowanie operacyjne polega na dobraniu odpowiednich danych, opartych na prawdziwych, prawdopodobnych lub celowo przez wywiad stworzonych faktach i okolicznościach ułatwiających wykonywanie zadań wywiadowczych.

Rozdział III **Informacja wywiadowcza**

Informację wywiadowczą stanowią tajne dokumenty i dane o planach, zamierzeniach lub decyzjach oraz dane o rozpracowywanych osobach, obiektach lub zagadnieniach, które mogą stanowić przedmiot zainteresowania wywiadu.

Informacja wywiadowcza dzieli się pod kątem jej przeznaczenia na dwie grupy:

- dane informacyjne, niezbędne dla realizacji funkcji informacyjnej wywiadu;
- dane operacyjne, niezbędne dla rozwijania pracy wywiadowczej;
- **dane informacyjne** – obejmują tajne dokumenty lub informacje całościowe lub częściowe o planach, zamiarach, faktach lub zdarzeniach z dziedziny politycznej, ekonomicznej, naukowo-technicznej, militarnej, dywersji ideologicznej, służb specjalnych – przeznaczone na użytek Kierownictwa lub zainteresowanych resortów.
- **dane operacyjne** – obejmują całościowe bądź częściowe informacje o osobach, obiektach lub zagadnieniach będących przedmiotem operacyjnego zainteresowania i wywiadowczego rozpracowania.

Dane informacyjne i operacyjne mogą mieć postać: oryginalnych dokumentów, fotokopii, zapisu na taśmie magnetofonowej lub magnetowidu, planów konstrukcyjnych, opisów technologicznych, rysunków technicznych, wzorów, próbek, zdjęć i wiarygodnych notatek.

Zasady gromadzenia, przetwarzania, obiegu i wykorzystania informacji wywiadowczych zawierają odrębne przepisy Departamentu I.

Rozdział IV **Podstawowe zasady organizacji pracy wywiadowczej**

§ 6

Działalność wywiadowcza Departamentu I prowadzona jest w oparciu o następujące główne zasady:

– **programowanie i planowanie:**

Programowanie polega na wytyczeniu zgodnie z dyrektywami Kierownictwa głównych kierunków działań wywiadu z uwzględnieniem środków ich realizacji zarówno w okresie pokoju, jak i w czasie konfliktu zbrojnego.

Za programowanie pracy wywiadowczej odpowiedzialny jest Dyrektor Departamentu I.

Planowanie polega na precyzowaniu, w oparciu o program, konkretnych zadań i problemów przewidzianych do realizacji przez poszczególne jednostki i ogniwa organizacyjne Departamentu I w kraju i za granicą.

Plany pracy określają cel, środki, formy i metody oraz terminy realizacji poszczególnych zadań.

Za opracowanie planów i kontrolę ich realizacji odpowiedzialni są kierownicy jednostek i ogniw organizacyjnych Departamentu I.

- **aktywność i elastyczność**, oznaczająca połączenie umiejętności przewidywania i określania tendencji i kierunków rozwojowych w działalności przeciwnika z inicjowaniem **wyprzedzających** te zmiany nowych rozwiązań, sposobów i form pracy wywiadowczej oraz zdolność do adaptacji i wykonywania zadań wywiadowczych w każdych warunkach;
- **selektywność i koncentracja**, oznaczająca ześrodkowanie całego wysiłku wywiadowczego na wybranych obiektach, problemach bądź zagadnieniach zgodnie z zakresem zadań i programem pracy Departamentu I.
- **tajność i konspiracja**, tj. zachowanie w tajemnicy celów, zadań, organizacji pracy i przedsięwzięć operacyjnych, ze szczególną ochroną zagranicznych źródeł informacji; zachowanie tajemnicy ma dla wywiadu znaczenie zasadnicze;
- **obiektywność**, tj. uwzględniania przy analizie i ocenie wszelkich dokumentów bądź informacji danych potwierdzających, jak też negujących ich prawdziwość;
- **jednoosobowa odpowiedzialność** kierowników jednostek i ogniw organizacyjnych.

Podjęmujący decyzję winien uwzględniać: dobro interesów PRL i innych krajów socjalistycznych, celowość i racjonalność realizacji przedsięwzięcia, bezpieczeństwo pracowników wywiadu, źródeł informacji oraz element przewidywanego ryzyka.

Decyzje dotyczące planowanych przedsięwzięć operacyjnych winny być wyrażane pisemnie w sposób jednoznaczny.

W realizacji planów wykonawczych przełożony uprawniony jest do przekazywania ustnej decyzji w zakresie niezbędnym dla prawidłowego wykonywania zadań.

Rozdział V

Łączność w wywiadzie

§ 7

Cele i zadania łączności wywiadowczej

Łączność jest ważną dziedziną w systemie pracy. Wiąże ona poszczególne ogniwa wywiadowcze i decyduje o sprawności ich funkcjonowania

Łączność winna zabezpieczać i zapewniać:

- przekazywanie przez centralę wywiadu zadań, dyspozycji, środków materialnych i technicznych podległym jednostkom organizacyjnym i ogniwom operacyjnym;
- przekazywanie do Centrali informacji i wszelkich innych materiałów wywiadowczych;

Dokumenty

- sprawny i ciągły kontakt między określonymi ogniwami operacyjnymi w terenie;
- prowadzenie działalności wywiadowczej w warunkach zarówno pokoju, jak i w sytuacjach konfliktowych.

§ 8

Zasady organizowania łączności wywiadowczej

Podstawowymi zasadami organizowania łączności są:

- pełna konspiracja stosowanych środków i sposobów;
- niezawodność i pewność, gwarantująca bezpieczne i terminowe dotarcie przesyłanych informacji i materiałów do adresata w każdych warunkach i w stanie wykluczającym możliwość penetracji;
- ciągłość i operatywność zapewniająca funkcjonowanie łączności bez przerw i zakłóceń.

§ 9

Rodzaje łączności wywiadowczej

W wywiadzie rozróżniamy dwa rodzaje łączności:

9.1. **Łączność operacyjną**, która jest zespołem odpowiednio dobranych i uzależnionych od charakteru zadań-środków i sposobów tajnej komunikacji pomiędzy pracującymi ze sobą ogniwami wywiadowczymi.

9.2. **Łączność administracyjną**, polegającą na wykorzystywaniu pozawywiadowczych środków komunikacji.

§ 10

Sposoby i środki łączności operacyjnej

Łączność operacyjna utrzymywana jest w formie osobowej i bezosobowej.

10.1 **Forma osobowa** polega na bezpośrednich osobistych kontaktach oficera wywiadu bądź kuriera lub łącznika z poszczególnymi ogniwami wywiadowczymi.

Osobiste kontakty utrzymywane są przez:

- **spotkania kolejne** [lub instruktażowe]^a, mające na celu przekazanie instrukcji, zadań, środków finansowych i technicznych, uzyskanie informacji wywiadowczej, instruktaż i szkolenie;
- **spotkania błyskawiczne**, mające na celu przejęcie lub przekazanie materiałów wywiadowczych;
- **spotkania nadzwyczajne**, polegające na organizowaniu kontaktu osobistego w oparciu o elementy uzgodnionego systemu łączności w sytuacjach wymagających natychmiastowego porozumienia się z ogniwem wywiadowczym;

^a *Dopisano odręcznie.*

– **spotkania kontrolne**, polegające na sprawdzeniu w oparciu o elementy uzgodnionego systemu łączności aktualnej sytuacji osobistej określonego ogniwa wywiadowczego pozostającego w okresie aklimatyzacji bądź zamrożeniu.

Wszystkie rodzaje spotkań organizowane są z uwzględnieniem następujących elementów: miejsc i terminów spotkań zasadniczych i zapasowych, tras dojścia i innych warunków umożliwiających kontrolę przed obserwacją, znaków rozpoznawczych lub sygnalizacyjnych, hasła i odzewu oraz legendy spotkania.

10.2. Forma bezosobowa polega na wykorzystaniu środków techniki i zespołu odpowiednio dobranych miejsc i punktów umożliwiających pośrednie utrzymywanie łączności z ogniwami wywiadowczymi.

W łączności tej wykorzystywane są:

- **punkt korespondencyjny**, zorganizowany w kraju lub za granicą, umożliwiający przyjmowanie materiałów wywiadowczych lub odpowiednich sygnałów od ogniw wywiadowczych;
- **schowek kontaktowy**, dobrane, względnie specjalnie przygotowane dobrze zamaskowane miejsce, które w maksymalnym stopniu zapewnia bezpieczne złożenie, przechowanie i pobranie materiałów wywiadowczych;
- **radio**, zabezpieczające sprawną dwustronną łączność;
- **telefon**, wykorzystywany dla przekazywania krótkich zakodowanych odpowiednio informacji i sygnałów.

W łączności osobowej i bezosobowej stosowane są szeroko środki techniczne, jak fototechnika i chemia, umożliwiające zabezpieczenie i zakamuflowanie materiałów wywiadowczych.

Systemy i środki łączności w wywiadzie podlegają systematycznej kontroli w celu zapobiegania możliwości dekonspiracji stosowanych form i sposobów.

Rozdział VI Podstawy organizacyjne Departamentu I MSW

§ 11

W skład Departamentu I wchodzi:

- jednostki operacyjne;
- rezydentury i ogniwa operacyjne w kraju;
- rezydentury, punkty operacyjne i ogniwa operacyjne za granicą.

11.1. Jednostki operacyjne Departamentu I organizują i prowadzą pracę wywiadowczą, realizując zadania określone w rozdz. I § 2 p. 1–5.

11.2. Jednostki ogólnodepartamentalne zajmują się problemami: kadr, szkolenia zawodowego (w tym Ośrodek Kształcenia Kadr Wywiadu) i badań nad teorią wywiadu, informacji wywiadowczej, wywiadowczej techniki operacyjnej, MOB, inspekcji i nadzoru, ewidencji operacyjnej i administracyjno-finansowymi.

11.3. Rezydentury i ogniwa operacyjne w kraju składają się z pracowników zatrudnionych na etacie niejawnym w instytucjach, których zakres pracy stwarza dogodne warunki dla realizacji zadań wywiadowczych. Celem organizacji tych rezydentur i ogniw operacyjnych jest poszerzenie możliwości werbunkowych wywiadu i wykonywanie innych zadań sprzyjających rozwojowi pracy wywiadowczej.

11.4. Poza granicami PRL działalność wywiadowcza prowadzona jest poprzez:

- rezydentury i ogniwa nielegalne;
- rezydentury placówkowe;
- punkty operacyjne i ogniwa operacyjne.

Zadania i kompetencje poszczególnych jednostek organizacyjnych Departamentu określają zakresy pracy tych jednostek.

Rozdział VII **Dokumentacja i ewidencja operacyjna**

§ 12

Dokumentacja operacyjna w Departamencie I obejmuje zbiór podstawowych dokumentów dotyczących zadań i zainteresowań wywiadowczych oraz danych o pracy operacyjnej i jej rezultatach.

Dokumentacja operacyjna prowadzona jest w sposób zwięzły i przejrzysty, pomocny w działaniach operacyjnych, a zwłaszcza ich planowaniu oraz odtwarzaniu faktów, przebiegu zdarzeń i sytuacji, jak również w pracy analityczno-informacyjnej.

Dokumentami operacyjnymi w Departamencie I są dane dotyczące wszystkich rodzajów spraw operacyjnych, funduszu operacyjnego oraz inne dokumenty i informacje posiadające bezpośredni związek z działalnością wywiadowczą.

Występują one jako:

- dokumenty pisemne (oryginały lub fotokopie dokumentów i informacji wywiadowczych, raporty, wnioski, notatki służbowe, plany pracy, analizy operacyjne, sprawozdania);
- dokumenty graficzne (zdjęcia, plany, rysunki);
- dokumenty słuchowe (taśmy magnetofonowe, płyty itp.);
- przedmioty (wzory, próbki bądź elementy urządzeń lub maszyn).

§ 13

Sprawy operacyjne

Departament I dokumentuje swoją działalność operacyjną w jednolicie prowadzonych następujących rodzajach spraw:

- rozpracowanie operacyjne;
- teczka pracy agenta;
- rozpracowanie obiektowe;
- teczka kontaktu informacyjnego;

- teczka kontaktu operacyjnego;
- teczka lokalu konspiracyjnego;
- teczka punktu korespondencyjnego;
- segregator materiałów wstępnych.

13.1. **Rozpracowanie operacyjne** prowadzi jednostka operacyjna Departamentu I na pojedyncze osoby, przebywające lub zamieszkujące za granicą, które ze względu na swe możliwości wywiadowcze albo działalność są przedmiotem zainteresowań Departamentu I.

Rozpracowanie operacyjne interesującej wywiad osoby zmierza do:

– potwierdzenia celowości, możliwości i warunków jej pozyskania do współpracy; bądź ustalenia i udokumentowania prowadzonej przez tę osobę wrogiej działalności przeciwko PRL lub krajom wspólnoty socjalistycznej – w celu skutecznego jej przeciwdziałania.

Istotnym warunkiem skuteczności rozpracowania operacyjnego jest aktywne stosowanie odpowiednio dobranych środków i metod pracy operacyjnej, szczególne dokumentowanie wykonywanych czynności i ich wyników oraz osiąganie planowanych założeń w jak najkrótszym czasie.

Postanowienie o założeniu sprawy rozpracowania operacyjnego zatwierdza Dyrektor Departamentu I lub jego zastępca.

Rozpracowanie operacyjne zakończone werbunkiem zostaje przekształcone w teczkę personalną agenta

13.2. **Teczka pracy agenta** zawiera zbiór dokumentów i informacji dotyczących całości kształtu pracy agenta, zadania i instrukcje, analizy i oceny.

13.3. **Rozpracowanie obiektowe** prowadzi jednostka organizacyjna Departamentu I na obiekty, ugrupowania, organizacje, zagadnienia lub zadania okresowe w zakresie pracy wywiadowczej tej jednostki.

Rozpracowanie obiektowe polega na realizowaniu w sposób planowy odpowiednich przedsięwzięć operacyjnych w celu:

- wywiadowczego rozpoznania obiektu, ugrupowania, organizacji, zagadnienia lub zadania jako całości;
- wytypowania i wstępnego opracowania osób, które mogą stanowić źródło informacji wywiadowczej;
- zdobywania tajnych dokumentów i wyprzedzających informacji zgodnie z zakresem pracy Departamentu I;
- ustalenia komórek i osób prowadzących działalność skierowaną przeciwko Polsce i innym krajom socjalistycznym oraz ujawnienia form, metod i taktyki przeciwnika dla skutecznego przeciwdziałania.

Decyzję o założeniu rozpracowania obiektowego podejmuje Dyrektor Departamentu I lub jego zastępca.

13.4. **Teczkę kontaktu informacyjnego** zakłada i prowadzi jednostka operacyjna Departamentu I na osobę zakwalifikowaną jako kontakt informacyjny zgodnie z wymogami rozdz. II § 3 p. 2.1 niniejszej instrukcji.

13.5. **Teczkę kontaktu operacyjnego** zakłada i prowadzi jednostka operacyjna Departamentu I na osobę zakwalifikowaną jako kontakt operacyjny zgodnie z wymogami rozdz. II § 3 p. 2.2 niniejszej instrukcji.

13.6. **Teczkę lokalu konspiracyjnego** za granicą prowadzi jednostka operacyjna Departamentu I na zasadzie rozpracowania operacyjnego, przekształconego po werbunku rozpracowanej osoby w teczkę personalną agenta.

13.7. **Teczkę punktu korespondencyjnego** za granicą prowadzi jednostka operacyjna Departamentu I na zasadzie rozpracowania operacyjnego, przekształconego po werbunku rozpracowanej osoby w teczkę personalną agenta.

Dokumentację dot[yczącą] lokali konspiracyjnych i punktów korespondencyjnych w kraju prowadzi się wg zasad ogólnie obowiązujących w resorcie spraw wewnętrznych.

13.8. **Segregator materiałów wstępnych** prowadzony jest przez jednostki operacyjne Departamentu I dla jednolitego gromadzenia wymagających sprawdzenia i pogłębienia początkowych materiałów operacyjnych na osoby, wobec których brak jest dostatecznych podstaw do założenia innych kategorii spraw operacyjnych.

Decyzję o włączeniu materiału wstępnego do segregatora podejmuje naczelnik wydziału.

§ 14

Dokumentacja operacyjna

Równoległe ze sprawami operacyjnymi wymienionymi w § 13 w Departamencie I prowadzona jest jednolita dokumentacja stosowanych form pracy organizacyjno-operacyjnej i analityczno-informacyjnej.

Dokumentacja ta prowadzona jest w postaci:

- teczek rezydentur, punktów i ogniw operacyjnych,
- teczek pracowników zewnętrznych,
- teczek tematycznych.

14.1. **Teczka rezydentury, punktu operacyjnego lub ogniwa operacyjnego** jest zbiorem dokumentów dotyczących organizacji, funkcjonowania, zakresu zadań, planów pracy operacyjnej i sprawozdań z ich realizacji oraz spraw kadrowych rezydentur, punktów i ogniw operacyjnych w kraju i za granicą.

Teczki rezydentur, punktów i ogniw operacyjnych zakłada, prowadzi i przechowuje osoba upoważniona przez Dyrektora Departamentu I

Decyzję o założeniu teczki rezydentury, punktu lub ogniwa operacyjnego podejmuje Dyrektor Departamentu I lub jego zastępca.

14.2. **Teczka pracownika zewnętrznego** jest zbiorem dokumentów dotyczących czynności mających na celu zakonspirowanie związków pracownika z wywiadem, jak też wykonywanych przez niego zadań operacyjnych.

Teczki pracowników zewnętrznych zakłada się na pracowników oddelegowanych do pracy w rezydenturach krajowych i zagranicznych.

Teczki pracowników zewnętrznych oddelegowanych do pracy w rezydenturach krajowych oraz punktach i ogniwach operacyjnych w kraju i za granicą zakłada i prowadzi zainteresowany wydział.

Teczki pracowników delegowanych do pracy w prezydenturach placówkowych zakłada, prowadzi i przechowuje upoważniona przez Dyrektora osoba lub jednostka organizacyjna.

Teczkę pracownika zewnętrznego prowadzi się przez cały okres jego przebywania poza Departamentem. Po powrocie pracownika rezydentury, punktu lub ogniw operacyjnego do pracy w Centrali jegoteczka ulega zniszczeniu po dokonaniu szczegółowej oceny pracy i sporządzenia opinii służbowej.

14.4 **Teczki tematyczne** stanowią zbiór dokumentów i informacji wywiadowczych obejmujących zakres zainteresowań operacyjnych Departamentu I.

Teczki tematyczne zakłada i prowadzi Wydział Informacji i Analiz Departamentu I w oparciu o obowiązujący hasłownik.

§ 15

Ewidencja operacyjna

Ewidencja operacyjna musi spełniać aktywną rolę w pracy wywiadowczej. Winna ona umożliwiać szybkie, dokładne i wszechstronne udostępnianie danych o osobach, faktach, zdarzeniach lub problemach, które stanowią bądź mogą stanowić przedmiot zainteresowania wywiadu.

Rejestracji w ewidencji operacyjnej podlegają wszystkie kategorie spraw i dokumentacji operacyjnej wymienione w rozdziale VII oraz figurujące w nich osoby, które stanowią lub mogą stanowić zainteresowanie wywiadu.

Szczegółowe zasady prowadzenia dokumentacji, ewidencji i rejestracji określi oddzielna instrukcja Dyrektora Departamentu I uwzględniającą wprowadzenie w Departamencie systemu E.P.I.W⁵.

Skuteczność pracy wywiadu zależy m.in. od optymalnego wykorzystania wszystkich możliwości Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, ścisłej współpracy i współdziałania z Zarządem II Sztabu Generalnego WP, służbami wywiadowczymi bratnich krajów socjalistycznych oraz z odpowiednimi resortami i instytucjami PRL.

⁵ Była to wprowadzona Zarządzeniem nr 0026/73 Ministra Spraw Wewnętrznych z 19 marca 1973 r. „Instrukcja nr 001/73 o rodzajach spraw operacyjnych i dokumentacji operacyjnej w Departamencie I MSW”. Została ona zastąpiona Instrukcją nr 001/80 Dyrektora Departamentu I MSW z 4 stycznia 1980 r. „o rodzajach spraw operacyjnych i dokumentacji operacyjnej w Departamencie I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” (AIPN BU, 02447/19, b.p.).

Dokumenty

Praca w wywiadzie jest zaszczytem i honorem. Wymaga ona pełnego ideowego zaangażowania, osobistego poświęcenia i poczucia odpowiedzialności wszystkich oficerów wywiadu. Zasadniczą rolę w pracy wywiadowczej odgrywa umiejętność prawidłowej politycznej oceny faktów, wydarzeń i zjawisk oraz aktywny udział w realizacji wyznaczonych zadań operacyjnych.

Zawarte w niniejszej instrukcji zasady pracy wywiadowczej Departamentu I mogą być pomyślnie realizowane jedynie pod warunkiem ich pełnego zrozumienia, stałego i twórczego rozwijania oraz systematycznego podwyższania kwalifikacji politycznych i zawodowych całej kadry wywiadu.

Źródło: AIPN BU, 02447/3, k. 77–112, oryginał, mps.